

Jesper Jørgensen, Alexander Chubaryan, Andrei Sorokin og Thomas Wegener Friis (udg.)

Komintern og de dansk-sovjetiske relationer

Arbejdersmuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv 2013

436 sider rigt illustreret

kr. 249

Antologien sparkes i gang med en appetitvækker, hvor Kurt Jacobsen beretter om det at være den første dansker i Komintern-arkivet – et af de mest lukkede arkiver i Moskva. Oven i købet i to omgange. Første gang i 1984 med høj vodka- og cigarføring samt med anbefalingsskrivelse fra selveste DKP's chefideolog - Ib Nørlund i baglommen. Vi lader historikeren selv fortælle:

”Jeg fik anvist en læseplads i partiarkivets store læsesal, og under mine knap tre ugers arkivstudier var jeg hver dag den eneste, der anvendte læsesalen bortset fra arkivarer og andet personale, der diskret holdt sig i baggrunden” (side 28).

De følgende gange – i marts 1991 og september 1992 var forholdene mere beskedne. Pladsforholdene var blevet væsentlig dårligere - vodkaen og kaviaren mere sporadisk og på egen regning. Til gengæld var arkivfundene mere udbytterige. Bl.a. fandt Jacobsen i 1992 sensationelt afgørende nyt materiale, der kom til at indgå i hans fremragende bog og senere disputats om Aksel Larsen. De følgende artikler i antologien er mere prosaiske, men absolut ikke mindre givende. Men først lidt baggrund.

Den kommunistiske Internationale eller forkortet Komintern, stiftet 1919, var det nye Sovjetruslands redskab til at brede revolutionen til resten af verden. Accept af de såkaldte 21 betingelser var kriterium for nationale partiers optagelse i organisationen. De indebar bl.a. forsvar af Sovjetrusland med alle midler, en jernhård disciplin og en skånselsløs kamp mod den borgerlige verden. Accept af de 21 betingelser reducerede med andre ord de nationale kommunistiske partier til lydige sektioner af Komintern.

Komintern var tænkt som en selvstændig, international, konspiratorisk og hemmelig parallel-organisation til det revolutionære Ruslands officielle udenrigspolitik og med hovedkvarter i Moskva. Men fra slutningen af 1920'erne og i takt med Stalins gradvise overtagelse af magten i Sovjetunionen blev Komintern efterhånden omskabt til et lydigt redskab for Sovjetunionens udenrigspolitik. Og som sådant fungerede organisationen gennem 1930'erne. Midt under 2. Verdenskrig, i 1943, opløste Stalin pludselig organisationen – angiveligt som en gestus til det allierede samarbejde mod

nazi-Tyskland. Men i realiteten fortsatte Komintern sin virksomhed – nu blot med andre organisatoriske rammer.

Den foreliggende antologi er både en forskningsstatus og et forskningsprogram for det fremtidige arbejde. Med andre ord – hvad ved vi, og hvad vil vi gerne vide? Og hvordan skaffer vi os den viden? Bogen udspringer af en konference på Syddansk Universitet i september 2011 i et samarbejde mellem Arbejdermuseet og Center for Koldkrigsstudier og Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv. Og med deltagelse af danske, tyske og russiske forskere.

Antologien falder i to dele. Første del behandler tre problemstillinger: For det første Lenin og leninismens rolle i opbygningen af Komintern, dernæst organisationens hemmelige og undergravende virksomhed, og for det tredje omfanget og betydningen af Kominterns opløsning. Flere bidragydere understreger kontinuiteten i de politiske målsætninger, arbejdsopgaver og personsammensætning – også efter 1943. Ganske vist under nye organisatoriske rammer.

Julie Birkedal Riisbro giver i helikopterperspektiv et udmærket overblik over Kominterns historie fra grundlæggelsen i 1919 og ind i 1930'erne. Niels Erik Rosenfeldt følger op ved i forlængelse af sin bog om Komintern og sin disputats om partiapparatet fra 2011 at beskrive organisationens magtstruktur og apparat samt dens illegale virksomhed. Hans pointe er, at Komintern allerede fra starten var styret af Sovjetunionens kommunistiske Parti.

Mette Skak finder via revolutionsræsonen i ”leninismens strategiske kultur” grundlag for at hævde kontinuiteten i det sovjetiske system – uanset opløsningen af Komintern. Nikita Petrov finder med udgangspunkt i Stalins udsagn om det unyttige i ”at tage med fløjlschandsker på den dyriske klassefjende” belæg for det voldelige indhold i Kominterns hemmelige aktioner rundt i verden. Natalja Lebedeva bringer i sit spændende bidrag os helt tæt på beslutningsprocesserne i maj-juni 1943. Herunder beslutningen om, at overføre de fleste af Kominterns funktioner til det sovjetiske moderparti.

Nataliya Egorova argumenterer for, at Kominform som en form for afløser af Komintern blev oprettet allerede 1947 - som en sovjetisk reaktion på, at de franske og italienske kommunister havde taget deres uafhængighed af Moskva for bogstaveligt.

Antologiens anden halvdel er helliget den biografiske udforskning af konkrete aktører samt anden litteratur og kilder til studiet af kommunismens historie. Vi introduceres til relevante samlinger i specielt to centrale ruslandske arkiver. Som f.eks. kilder der vedrører danske kommunister og relationerne mellem DKP og det sovjetiske

kommunistparti. Den historiografiske gennemgang af den danske kommunismeforskning er i den grad præget af en opremsning af titler, at en anoteret bibliografi havde været både mere overskuelig og brugervenlig.

Alt i alt en nyttig appetitvækker og introduktion til yderligere forskning i Komintern og de dansk-sovjetiske relationer.